

Regeringen moeten meer ambitie tonen

DOOR JOOST VAN MIERLO

De coronacrisis heeft overheden gedwongen verregaand in te grijpen in de economische gang van zaken. Toch gaan de maatregelen nog niet ver genoeg, meent Martin Sandbu, Econoom en auteur van diverse publicaties. Nu is volgens hem het uitgelezen moment voor een historische omschakeling van de economie.

Martin Sandbu volgt de economische ontwikkelingen al jaren op de voet. Als commentator bij de Financial Times schrijft hij wekelijks de veelgeprezen rubriek Free Lunch, waarin hij vooral ontwikkelingen rond handelsbetrekkingen beschrijft. Met afgrijzen heeft hij geconstateerd dat de globalisering van de wereldhandel de afgelopen jaren werd aangewezen als zondebok voor tal van maatschappelijke problemen. Sandbu vindt dit onterecht, maar maakt in zijn recente boek 'The Economics of Belonging' duidelijk dat er goede redenen zijn voor de maatschappelijke onrust.

Toen Sandbu in de eerste maanden van dit jaar de laatste hand legde aan zijn boek, waren de gevolgen van de coronacrisis nog niet zo extreem. Maar dat betekent allerm minst dat de conclusies van zijn publicatie over de radicale omschakeling van het sociaaleconomische beleid van (Westerse) regeringen, met tal van verstrekkende maatregelen, niet langer geldig zijn. 'Integendeel', zegt Sandbu, 'de coronacrisis geeft nieuwe urgentie aan het beleid dat in mijn ogen noodzakelijk is.'

U beschrijft een wereld waarin grote groepen binnen de samenleving het gevoel hebben dat ze in de steek zijn gelaten door de politieke en economische elite. Velen geven immigranten en China de schuld en hopen dat Trump en Brexit voor oplossingen zorgen. Waarom vindt u dat niet juist?

'Er zijn diverse manieren om deze vraag te beantwoorden, maar laat ik vooropstellen dat ik de zorgen terecht vind. Grote delen van de samenleving hebben het gevoel dat ze niet of nauwelijks profiteren van de maatschappelijke veranderingen die hebben plaatsgevonden. We hebben het

Je moet naar een systeem toe waarbij mensen de vrijheid hebben om banen te vinden die aantrekkelijk zijn en een hoger inkomen genereren omdat ze productiever zijn.

feitelijk over technologische veranderingen, zoals die historisch gezien wel vaker tot structurele veranderingen hebben geleid. Er is veel aandacht voor het verdwijnen van banen in de industrie, maar dat is zeker niet de enige sector die is geraakt. Bij banken zijn tal van administratieve functies verdwenen en ook in de detailhandel is sprake van een omwenteling. Die hebben niets of weinig met globalisering te maken.

China of immigranten de schuld geven, is daarom te simpel. Dat komt alleen al door de fasering van de problemen. Als je naar de Verenigde Staten kijkt, dan zie je dat de situatie voor de industriële middenklasse sinds begin jaren tachtig verslechterde. Dat was ruim voordat China een factor van betekenis werd. Ook immigratie werd destijds nog niet als een probleem beschouwd.

De problemen voor de traditionele arbeider in de Amerikaanse industrie werden niet veroorzaakt door lage lonen in China of goedkope arbeid uit Mexico, maar waren het gevolg van automatisering. Het werk was simpelweg niet meer rendabel. Het gaat erom dat te accepteren. Niemand wil terug naar het werk aan de lopende band van de jaren zestig en zeventig.'

Wat is het alternatief?

'Mensen moeten op zoek naar activiteiten die productiever zijn. Er zijn tal van landen waar dat wel is gebeurd. Neem Noorwegen, het land waar ik in de jaren zeventig en tachtig opgroeide. Daar is sprake geweest van een omschakeling naar activiteiten met een hogere productiviteit en met een hogere beloning als gevolg. Sommige mensen denken dat dit allemaal met olie-inkomsten is gefinancierd, maar in Zweden en andere Scandinavische landen is een vergelijkbare omschakeling gaande. Dat gebeurt niet van de ene op de andere dag. Het is de taak van de overheid om die verandering in goede banen te leiden. Dat is in veel landen, waaronder de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk, niet gebeurd. Dat is de reden voor de massale maatschappelijke onvrede. Maar er is geen enkel excuus om de problemen nu niet aan te pakken.'

In zijn algemeenheid betekent het dat activiteiten minder via het aangaan van schuld worden gefinancierd en meer via het creëren van eigen vermogen. Dat moet toch iets zijn dat institutionele beleggers aanspreekt.

Hoe zouden de problemen die u schetst, nu moeten worden aangepakt?

'Het gaat natuurlijk om een pakket van maatregelen. Laten we beginnen bij de arbeidsmarkt. Zowel het open Angelsaksische model als het meer gesloten model van veel Zuid-Europese landen vertoont problemen. De lage minimumlonen in bijvoorbeeld de Verenigde Staten zorgen ervoor dat mensen werk blijven doen dat gemakkelijk door machines kan worden gedaan. Er zijn nog steeds bedrijven waar auto's met de hand worden gewassen. Dat gebeurde in Noorwegen in de jaren zeventig al niet meer. Maar ook de machtige positie van vakbonden in Zuid-Europese landen zorgt ervoor dat mensen gevangen zitten in hun baan. Je moet naar een systeem toe waarbij mensen de vrijheid hebben om banen te vinden die aantrekkelijk zijn en een hoger inkomen genereren omdat ze productiever zijn.

Ik denk dat het cruciaal is om de risico's waarmee veel werknemers te maken hebben, voor een deel weg te nemen. Veel mensen kunnen het zich niet veroorloven om een cursus te volgen of het contract dat hen wordt aangeboden door de werkgever te weigeren. Ze hebben het loon immers nodig om hun lopende uitgaven te financieren. Deze mensen zitten klem. Het verhogen van het minimuminkomen helpt, maar ik denk dat men verder moet gaan. De introductie van een basisinkomen kan ervoor zorgen dat mensen meer vrijheid hebben om zichzelf bij te scholen en geschikt te maken voor de arbeidsmarkt. Herverdeling blijft van belang, maar het gaat erom mensen de ruimte te geven hun eigen mogelijkheden te benutten.'

Dat klinkt duur. Wie gaat dat betalen?

'Dat kan in de vorm van een negatieve inkomstenbelasting. Dat wil zeggen dat mensen een bijdrage krijgen van de belastingdienst als hun inkomen onder een bepaalde grens blijft. Maar er is een grotere omschakeling van het belastingstelsel nodig om dit te financieren. Zelf denk ik aan een systeem met een vorm van vermogensbelasting. Deze zou de plaats kunnen innemen van dividendbelasting of vennootschapsbelasting. Door een vast tarief bij vermogensbelasting te hanteren, stimuleer je activiteiten die productiever zijn. Het staat iemand vrij om zijn vermogen te gebruiken voor het kopen van luxegoederen, maar het

belastingstelsel zoals ik dat voor ogen heb, stimuleert het investeren van vermogen voor productievere doeleinden. Dat is in het belang van de samenleving als geheel.'

Het kan ook leiden tot hogere begrotingstekorten. En dat terwijl landen zich toch al massaal in de schulden steken. Is dat geen probleem?

'Dit zijn bijzondere tijden. In tal van landen kiezen regeringen voor steunmaatregelen die tot voor kort onvoorstelbaar leken. De manier waarop wordt ingegrepen in de economie, kent nauwelijks precedentes, zeker niet in vreedstijd. En dan hebben we het nog niet eens over het instellen van een uitgaansverbod.

Foto: Archief Martin Sandbu

CV

2020	Boek 'The Economics of Belonging';
2015	Boek 'The Orphan of Europe';
2011	Boek 'Just Business';
2009-nu	Commentator, Financial Times;
2005-2009	Lecturer, Columbia University;
2003	Postdoctoraal Onderzoek, Columbia University;
1998-2003	Doctoraal Economie, Harvard University;
1995-1998	Studie Politics, Philosophy & Economics, University of Oxford;
1975	Geboren in Oslo.

Ik denk dat de maatregelen terecht zijn. Dat wil niet zeggen dat ik het probleem van de groeiende schulden niet onderken. Dat is een probleem dat de wereld al langer in zijn greep houdt. Ik denk dat er twee manieren zijn om het groeiende schuldenprobleem aan te pakken. Aan de ene kant moeten er maatregelen komen om het gebruik van eigen vermogen om activiteiten mee te financieren, te stimuleren. Waarom is rente op schulden aftrekbaar van de belasting en wordt dividend uitgekeerd nadat belasting is betaald? De grootste problemen van de afgelopen jaren ontstonden toen kredietbubbels openbarstten. Dat geldt voor de kredietcrisis en voor de eurocrisis. Kredietbubbels zijn veel funester dan bubbels op aandelenmarkten. En toch wordt het aangaan van schulden massaal gefaciliteerd. Dat moet veranderen.'

U had het over twee manieren om het schuldenprobleem aan te pakken.

'Ja, de andere manier is om een methodiek te vinden waarmee schuldenproblemen eenvoudiger kunnen worden opgelost. Er moet een soort van faillissementsprocedure komen voor schulden. Als banken of bedrijven in de problemen komen, moet een deel van de schuld worden kwijtgescholden. Dat is geen radicaal idee. In de eerste Babylonische geschriften werd hier al over gesproken.

In zijn algemeenheid betekent het dat activiteiten minder via het aangaan van schuld worden gefinancierd en meer via het creëren van eigen vermogen. Dat moet toch iets zijn dat institutionele beleggers aanspreekt.'

Betekent dat het einde van de financiële sector?

'Nee hoor. Het is mogelijk dat de financiële sector zal krimpen. Schuld heeft nu eenmaal het karakter dat het vrijwel eindeloos kan worden opgedeeld en doorverkocht. Maar de financiële sector zal een groeiende rol krijgen als intermediair bij het verdelen van eigen vermogen. Het kan al met al leiden tot een economie die zowel stabiel is als meer gericht op activiteiten met een hogere productiviteit.'

U heeft het eerder gehad over de manier waarop regeringen reageren op de coronapandemie. Ziet u ook tekenen dat de eerder geadresseerde onderliggende problemen in de economie worden aangepakt?

'Ik woon en werk in Londen. Hoewel ik mensen waarschuw om de woorden van premier Boris Johnson niet te geloven, zie ik ook dat hij de problemen van het deel van het Verenigd

De introductie van een basisinkomen kan ervoor zorgen dat mensen meer vrijheid hebben om zichzelf bij te scholen en geschikt te maken voor de arbeidsmarkt.

Mensen moeten op zoek naar activiteiten die productiever zijn. Het is de taak van de overheid om die verandering in goede banen te leiden.

Koninkrijk dat achtergebleven is of vergeten is, serieus neemt. Hij is voorstander van investeringen in infrastructurele verbeteringen. Die zijn noodzakelijk, maar het is niet voldoende. Verderstreckende maatregelen zijn noodzakelijk. De voorstellen die ik doe klinken radicaal, maar ze zijn feitelijk niet anders dan wat de Amerikaanse president Roosevelt in de jaren dertig introduceerde. Het ging indertijd om een onvoorstelbare interventie in de arbeidsmarkt en de financiële sector en om massale overheidsinvesteringen. Dat is het ambitieniveau dat regeringen ook vandaag de dag weer zouden moeten omarmen. De tijden zijn er rijp voor. Ik houd mijn hart vast voor de Amerikaanse verkiezingen in november. De Amerikaanse president Donald Trump heeft juist voeding gegeven aan het gevoel van onrust. Daardoor zaait hij meer verdeeldheid. Bovendien zijn er geen pogingen gedaan om de onderliggende problemen aan te pakken.'

De Britse premier Boris Johnson sprak recent over een 'Rooseveltiaanse' benadering. Misschien is er hoop?

'Ik kan alleen maar constateren dat de huidige plannen van de Britse regering niet in de buurt komen van de radicale politieke besluiten die Roosevelt indertijd doorvoerde. Maar het is in ieder geval een goed teken dat het juiste voorbeeld wordt gekozen. Het zijn onzekere tijden. De situatie is ernstiger dan bij de kredietcrisis. Toen werd aanvankelijk ook een stimuleringsbeleid gevoerd, maar al snel werd teruggevallen op de oude vertrouwde bezuinigingsretoriek.

Kiezers zullen de huidige politieke leiders afrekenen op de manier waarop wordt gereageerd op de coronacrisis. Dat geldt voor de Amerikaanse president in november en voor andere regeringen in de komende jaren. Alleen echte ambitie zal worden beloofd.' «

Globalisering ten onrechte zondebok voor maatschappelijke problemen;

Basisinkomen noodzakelijk om onzekerheid arbeidsmarkt aan te pakken;

Economische activiteiten bij voorkeur met eigen vermogen financieren.